

СТАНОВИЩЕ

от проф. д.ф.н. Ивелина Савова

върху дисертационен труд на тема

„КВАЗИВЪПРОСИТЕЛНИ ИЗКАЗВАНИЯ В БЪЛГАРСКАТА РАЗГОВОРНА РЕЧ”

от *Аксения Димитрова Каракалева-Тодорова*,

представен за получаване на образователната и научна степен „*доктор*”

в област на висше образование 2. Хуманитарни науки,

професионално направление 2.1. Филология,

научна специалност Български език

(Съвременен български език – Синтаксис)

в Шуменския университет „Епископ Константин Преславски”

Представеният труд с езиковедско проучване в рамките на добрите традиции на българската синтактична наука. Работата носи всички белези на едно успешно дисертационно изследване – перспективна и непроучена обхватно тема, интересен и надежден емпиричен корпус, добра библиографска подплатеност, добросъвестен анализ на материала, достоверни обобщения.

Текстът представлява цялостно и завършено изследване, интерпретацията е осъществена със съвременен аналитичен апарат, а изпълнението може да се характеризира като задълбочено и последователно. Приложеният комуникативно-прагматичен подход към проблематиката е подходящ за целите, а изводите са убедително емпирично потвърдени.

Работата има ясно откросни предмет, обект, цел, задачи. Поставените задачи са с респектираща сериозност. Като цяло се установява, че те са изпълнени и че целта е удовлетворително постигната.

Композицията е добре обмислена, анализът е методичен и последователен. Неделимо от работата е и полезно приложение, онагледяващо съотношенията между отделните групи квазивъпросителни изказвания.

Разработваният проблем е със значима теоретико-приложна стойност. Квазивъпросителността досега не е подлагана на системно проучване и много от постановките на авторката за същността на явлениято, за начините за транспозиция на

въпросителното значение и за постиганите чрез това комуникативни цели са изцяло приноси. Положително следва да се оцени фактът, че проявите на квазивъпросителността се изследват на фона на спонтанната разговорна реч. Да се проучва живата устна комуникация е перспективна насока на езиковедските изследвания, особено в областта на синтаксиса, който постепенно трябва да търси излаз от наложената през годините рамка на художествено-публицистичните образци. Работата доказва, че псевдовъпросителните конструкции не са изкуствени художествени творения на литературните майстори, а синтактични модели, които българите употребяват в ежедневноста си реч естествено и непосредствено, при това с висока честотност. В този аспект се открояват и приносите на труда – както за синтактичната теория сама по себе си, така и за синтаксиса на българската разговорна реч. На трето място идват и откриващите се перспективи към обучението по български език – работата с разговорните квазивъпросителни клишета в учебни условия с възможност да надгражда сухата теория и да въвежда обучаваните в свят на познати, но несъзнавани досега форми и значения. Моделът е доказал ефективността си при преподаване на български език на чужденци, с каквито и самата авторка работи.

Като най-значим теоретичен принос на дисертационния труд виждам систематизирането на т.нар. маркери на квазивъпросителността – средствата, които позволяват на една въпросително оформена конструкция да изрази невъпросителен смисъл. При това в текста тези средства не са представени „на парче“, отделно и независимо един от друг, а именно като система. Пряк свидетел съм колко усилия струваше на авторката да достигне до въпросната систематика: всеки отделен пример от емпиричния корпус беше анализиран в търсене на конкретните за него форманти на невъпросителното значение, единичните данни се класифицираха и групираха, докато изкристализират обобщените в изложението квазивъпросителни маркери. В резултат на дълговременна и трудоемка абстракция са изведени набори от: 1/ синтактични маркери (интонация, синтактична фразеологизация, повторения по конкретни схеми), 2/ лексикални маркери (частици и наречия около въпросителната дума, стилистично маркирана лексика, специфични употреби и съчетателност на въпросителните думи), 3/ контекстово изводими маркери, 4/ екстралингвистични маркери. И не на последно място, отчетено е взаимодействието и взаимното допълване на тези маркери в конкретните изказвания. Теоретичното обобщаване на механизмите на квазивъпросителната модалност ще направи работата незаобиколима в следващи подобни проучвания и съответно цитируема.

Следващият несъмнен принос на текста е интерпретацията на материала. Проведеният анализ на структурата, семантиката и употребата на разглежданите конструкции е задълбочен, многоаспектен, с тънки вниквания в наглед незабележими особености. Работата с конкретен материал е силната страна на дисертантката. Тя умее да подрежда, да анализира, да извежда модели, да обобщава значения. Трета глава, в която се анализира структурата на коментираните конструкции, е подробна, систематична, на места чак досадна в детайлите, но пълна и внушаваща уважение към положената труд и към демонстрираните аналитични способности. Същото впечатление остава и четвърта глава, характеризираща семантиката на квазивъпросителните изказвания. Тук склонността към подреденост води авторката до коректно схематизиране и на конструкциите, с които се „развързва“ значението на съответните квазивъпросителни изказвания. Тези схемати също доказват, че във въпросителните изказвания с невъпросителна функция няма нищо случайно, че те са един добре отработен механизъм за експресивно изразяване на конкретни опознаваеми смисли.

По-нататък следва да се отбележи приносът на авторката в доказването на стереотипизирания характер на голяма част от коментираните конструкции. Макар да следват начина на образуване на същинските въпросителни изказвания, те се отличават от тях по изграждането си по „твърд“ синтактичен модел. Очертаването на спецификата на конструкциите като речеви шамши, както ги назовава авторката, е особен акцент на работата. В нея са описани множество квазивъпросителни фразеосхемати, като някои от тях са открити от дисертантката, представени са от нея за пръв път; за други пък тя прави допълнения в описанието, като посочва един или няколко техни нови варианти. Този момент отчитам като важно теоретично и практическо постижение на изследването.

Хубаво впечатление остава безспорно и богатият илюстративен материал, който авторката щедро поднася във всички основни глави.

Към работата могат да се отправят няколко общи бележки, но аз се възползвам от правото си на научен ръководител да ги спестя в това становище. Във връзка с обзорната първа глава специално отбелязвам, че макар лично аз да не споделям някои теоретични постановки (напр. за статута на отделни направления в проучванията върху разговорната реч), не възразявам на това, че авторката ги споделя. Тя достатъчно аргументирано защитава тезата си. Като общ коментар към разработката все пак бих добавила, че на места се прекалява с цитирането на научния ръководител.

Възможните бележки към текста са с частен характер и не накърняват оценката за същинското изпълнение на дисертационната разработка, чиято теоретична и практическа значимост беше отчетена. Резултатите от изследването разширяват познанието за разглеждания предмет и са принос към българския синтаксис и към конверзационния анализ. Те могат да имат приложна стойност и за други научни търсения.

Относно подлежащите на оценка съпроводителни материали към труда се установява следното:

Авторефератът в съдържателен план отразява обективно основните положения на дисертационния труд и позволява да се открият личните научни приноси на авторката.

Публикациите по дисертационната тема са 5 на брой. Всички статии засягат ключови въпроси от проблематиката на изследването. Посочените 2 допълнителни публикации третират интересната тема за въпросите към самия себе си (т.нар. автовъпроси); изследването на тези форми е в същата предметна сфера, макар да е осъществено върху материал от художествена реч.

В заключение: Рецензираният труд е продуктивно и оригинално изследване върху сериозен проблем, с убедителна научна концепция и осезателен авторски принос. Въз основа на тази обща констатация давам **положителна оценка** на представения дисертационен труд и предлагам на уважаемите членове на научното жури **да присъдят на Аксения Димитрова Каракалева-Тодорова образователната и научна степен „доктор” по научната специалност Български език (Съвременен български език – Синтаксис).**

14.04.2018 г.

Подпис:

